

173. Korelácie

(26.11.2007; Týždeň; č. 48/2007, s. 5657; MOJŽIŠ Martin)

Máločo pohlo verejnou mienkou v prípade **Cervanová** tak výrazne ako výsledky z detektora lži. V našom právnom systéme síce nemajú tieto výsledky nijakú dôkaznú silu, to im však neuberá na schopnosti pomáhať odhaľovať pravdu.

.testu na detektore lži sa podrobili pred necelým rokom štyria zo siedmich odsúdených **Nitranov**. Zvyšní traja to urobiť nemohli. Dvaja boli v tom čase vo väzení a ich žiadosti, aby im bol test umožnený aj vo väzbe, príslušné orgány nevyhoveli. Tretí trpí vážnou duševnou chorobou, ktorá u neho prepukla počas (a pravdepodobne v dôsledku) výsluchov začiatkom osemdesiatych rokov. Výsledky z detektora boli úplne jednoznačné: všetci štyria odsúdení hovoria pravdu, keď tvrdia, že so znásilnením či vraždou **Ludmily Cervanovej** v roku 1976 nemali nič spoločné. Pri takomto jasnom výsledku je zaujímavá jediná otázka: je polygraf, ľudovo nazývaný detektor lži, naozaj spoľahlivý prístroj?

.fyziologické korelácie

Polygraf meria korelácie medzi ľudskými emóciami a fyziologickými funkciami činnosťou srdca, pľúc a potných žliaz. Človek odpovedá na jednoduché otázky, ktoré sú mu dopredu známe (čím je vylúčený moment prekvapenia) a detektor pritom sníma a zaznamenáva jeho tep a tlak, rytmus dýchania a intenzitu potenia (meranú prostredníctvom zmien elektrickej vodivosti kože). Princíp polygrafu je celkom jednoduchý: niektoré naše fyziologické prejavy závisia od toho, či v danej chvíli hovoríme pravdu, alebo nie. A túto závislosť nie sme schopní regulovať vôľou.

Ide však o pomerne jemnú závislosť. Polygraf nefunguje tak, že by aj pri najmenšej lži rozsvietil červenú blikajúcu žiarovku a spustil sirénu. Práca s polygrafom vyžaduje tréning a skúsenosti, a to jednak pre fázy výberu a kladenia otázok a jednak pre fázu vyhodnocovania získaných grafov. Bol človek, ktorý testoval štyroch **Nitranov**, dostatočne skúsený?

Nuž, reportérovi .týždňa Andrejovi Bánovi sa podarilo zohnať hádam najskúsenejšieho a najpovolanejšieho človeka, aký kedy na Slovensku s polygrafom pracoval. Patrick Coffey je americký odborník, ktorý u nás školil pracovníkov Národného bezpečnostného úradu aj iných citlivých inštitúcií. Dokonca aj zarytí antiamerikanisti budú asi musieť pripustiť, že keď nechá vláda Slovenskej republiky školiť ľudí v takých významných inštitúciách nejakým Američanom, tak to zrejme nebude hocikto. Myslím, že z tohto hľadiska môžeme považovať výsledky za úplne spoľahlivé.

No dobre, ale je úplne spoľahlivá aj samotná metóda? Nie je. Podobne ako každý lekársky prístroj, a vlastne úplne každý merací prístroj, aj polygraf dáva výsledky len s určitou presnosťou. Sú prípady, keď sa na základe grafov nedá jasne určiť, či testovaná osoba hovorila pravdu, alebo nie. Dokonca a to je oveľa vážnejšie výsledky z polygrafu sú niekedy nesprávne. Stane sa, že pravda je vyhodnotená ako lož alebo lož ako pravda.

Seriózne výskumy spoľahlivosti polygrafu tieto skutočnosti, samozrejme, nezamľčujú. Naopak, snažia sa ich čo najpresnejšie kvantifikovať. Podľa mnohých výskumov sa počet prípadov, v ktorých sa človeku podarí oklamať detektor lži (človek klame a analýzou grafov sa na to nepríde), pohybuje na úrovni niekoľkých percent. Podľa pesimistických odhadov je to asi 10 percent, my budme ešte prísnejší a pripustíme, že je to až 20 percent.

Čiže ak aj človek prejde úspešne detektorom lži, pripúšťame s dvadsaťpercentnou pravdepodobnosťou, že klamal. Pri dvoch ľuďoch je pravdepodobnosť, že obaja detektor oklamali, štvorpercentná. A ak prešli detektorom štyria odsúdení, je pravdepodobnosť toho, že všetci štyria polygraf prekabátili, na úrovni jeden a pol promile.

.časové korelácie

Možnosť, že spomínaní štyria **Nitrania** spolu spáchali zločin, za ktorý boli odsúdení, a potom úspešne prešli detektorom lži, je teda veľmi nepravdepodobná. A to sme zámerne podcenili spoľahlivosť detektora, aby sme odsúdeným nenadržiavali.

Lenže čím nepravdepodobnejšia je táto možnosť, tým pravdepodobnejšia je možnosť, že ich odsúdenie bolo justičným omylom alebo dokonca justičným zločinom. Logika nás neúprosne vedie k záveru, že ak boli **Nitrania** nevinní, niekto im musel strašným spôsobom ublížiť. A ten niekto mohli byť zrejme len vyšetrovatelia, prokuratúra a sudy. Existujú pre takéto

Možnosť, že spomínaní štyria **Nitrania** spolu spáchali zločin, za ktorý boli odsúdení, a potom úspešne prešli detektorom lži, je teda veľmi nepravdepodobná. A to sme zámerne podcenili spoľahlivosť detektora, aby sme odsúdeným nenadržiavali.

Lenže čím nepravdepodobnejšia je táto možnosť, tým pravdepodobnejšia je možnosť, že ich odsúdenie bolo justičným omylom alebo dokonca justičným zločinom. Logika nás neúprosne vedie k záveru, že ak boli **Nitrania** nevinní, niekto im musel strašným spôsobom ublížiť. A ten niekto mohli byť zrejme len vyšetrovatelia, prokuratúra a súdy. Existujú pre takéto závery aj nejaké ďalšie dôkazy? Výsledky polygrafu, skúmajúceho korelácie medzi hovorením pravdy či lži a fyziologickými prejavmi, sú u nás z právneho hľadiska irelevantné. Existujú aj nejaké právne relevantné dôkazy?

Áno. Existuje veľa takých dôkazov. Väčšina z nich sa nachádza a to je možno trochu prekvapujúce priamo vo vyšetrovacom spise. A skoro všetky tieto dôkazy majú formu časových korelácií medzi výpoveďami jednotlivých obvinených a svedkov.

Podrobné štúdium spisu totiž ukazuje, že obvinení aj svedkovia sa vo výpovediach dopúšťali nepochopiteľných nepresností. V opise toho, ako sa dostali na diskotéku, s kým sa tam bavili, akými autami sa presunuli z diskotéky do bytu, do ktorého bytu vlastne išli, ako sa čin odohral, kto bol pri ňom prítomný a v desiatkach ďalších zdanlivých drobností. Tieto detaily sa v ich výpovediach postupne spresňovali a čo je úplne kľúčový fakt spresňovali sa korelované.

To znamená, že ak sa v určitom čase zmenil nejaký detail, objavila sa táto zmena naraz vo viacerých výpovediach. Obvinení a svedkovia však navzájom o svojich výpovediach nevedeli, a preto je každá takáto korelácia veľmi nepravdepodobná. Teda, bola by veľmi nepravdepodobná, ak by výpovede boli naozaj nezávislé. Ak však boli výpovede režirované vyšetrovateľmi, pričom sa ich scenár podľa potrieb postupne spresňoval, potom sú takéto korelácie úplne prirodzené.

A prečo by bolo treba scenár spresňovať? Nuž, možno sa občas ukázalo, že v ňom niečo až príliš nesedí. Jeden príklad za všetky. V prvom "spontánnom priznaní" Miloš Kocúr uviedol, že z Nitry do Bratislavy prišiel v osudný deň autom spolu s Romanom Brázdom, Milanom Andrášikom a Františkom Čermanom, a že oni štyria neskôr uniesli **Cervanovú** do bytu pod Slavínom. Keď potom z Andrášikových a Čermanových výpovedí vyplynulo, že v onen deň boli od rána dokázateľne v Bratislave, prestali sa obaja objavovať v tej časti Kocúrovej výpovede, ktorá hovorila o presune z Nitry. Keď bol v niektorých výpovediach za miesto sexuálnych orgií označený Andrášikov a Čermanov podnájom v Prievoze, prestal sa v Kocúrových výpovediach objavovať byt pod Slavínom. Keď vysvitlo, že Andrášik s Čermanom v deň únosu a vraždy v Prievoze už dávno nebývali, začalo sa vo výpovediach objavovať, že sa do bytu dostali pomocou kľúča, ktorý pol roka predtým majiteľom nevrátili (mimoichodom, nové podnájomníčky ani majitelia tohto bytu si v ňom nevšimli nijaké stopy po pijanských a sexuálnych orgiách). Keď boli zhruba mesiac po Kocúrovom prvom "priznaní" zatiahnutí do činu aj Dúbravický, Lachman a Beďač (ktorí dovtedy ako páchatelia nikde nefigurovali), začali sa všetci traja objavovať naraz vo viacerých výpovediach. A tak ďalej, a tak ďalej.

Jednou zo záhad **kauzy Cervanová** je, že až dodnes si mnohí slušní ľudia úprimne myslia, že vyšetrovatelia odvedli v tomto prípade kvalitnú prácu. Nám sa, naopak, zdá, že odvedli fušerskú prácu a zanechali o nej výrazné svedectvo v podobe oficiálnych dokumentov. Domnievame sa, že ak by raz bolo vznesené trestné oznámenie týkajúce sa vyšetrovania **kauzy Cervanová**, o dôkazy by nebola núdza.

Mnohí slušní ľudia sú tiež dodnes presvedčení, že vyšetrovatelia a prokurátor nemohli mať dostatočne silný motív na také masívne zmanipulovanie vyšetrovania. Nuž, ľudská ctižiadosť dokáže niekedy neuveriteľné veci. Pre mladých ambiciózných policajtov a prokurátora znamenal prípad ostro sledovaný najvyššími straníckymi špičkami životnú výzvu. Úspech otváral možnosti skvelej kariéry, neúspech ich neotváral, skôr naopak.

Nech si teda mnohí slušní ľudia myslia o možných motívoch komunistickej policajnej mašinérie čokoľvek, nám sa zdá, že vyšetrovatelia a prokurátor podľahli pokušeniu vyriešiť prípad za každú cenu. Ak svojej verzii skutočne verili (čo je však

a sexuálnych orgiách). Keď boli zhruba mesiac po Kocúrovom prvom "priznaní" zatiahnutí do činu aj Dúbravický, Lachman a Beďač (ktorí dovtedy ako páchatelia nikde nefigurovali), začali sa všetci traja objavovať naraz vo viacerých výpovediach. A tak ďalej, a tak ďalej.

Jednou zo záhad **kauzy Cervanová** je, že až dodnes si mnohí slušní ľudia úprimne myslia, že vyšetrovatelia odvedli v tomto prípade kvalitnú prácu. Nám sa, naopak, zdá, že odvedli fušerskú prácu a zanechali o nej výrazné svedectvo v podobe oficiálnych dokumentov. Domnievame sa, že ak by raz bolo vznesené trestné oznámenie týkajúce sa vyšetrovania **kauzy Cervanová**, o dôkazy by nebola núdza.

Mnohí slušní ľudia sú tiež dodnes presvedčení, že vyšetrovatelia a prokurátor nemohli mať dostatočne silný motív na také masívne zmanipulovanie vyšetrovania. Nuž, ľudská ctižiadosť dokáže niekedy neuveriteľné veci. Pre mladých ambiciózných policajtov a prokurátora znamenal prípad ostro sledovaný najvyššími straníckymi špičkami životnú výzvu. Úspech otváral možnosti skvelej kariéry, neúspech ich neatváral, skôr naopak.

Nech si teda mnohí slušní ľudia myslia o možných motívoch komunistickej policajnej mašinérie čokoľvek, nám sa zdá, že vyšetrovatelia a prokurátor podľahli pokušeniu vyriešiť prípad za každú cenu. Ak svojej verzii skutočne verili (čo je však podľa nás možné, len ak boli veľmi hlúpi), potom sa azda dá s privretím obidvoch očí hovoriť o justičnom omyle. A ak jej neverili (čo je zas možné, len ak boli nekonečne cynickí), potom išlo celkom jednoznačne o justičný zločin toho najťažšieho kalibru.

Text pod foto:

Polygraf, ľudovo nazývaný detektor lži, zvykne hovoriť pravdu.

PRE BYSTRÉ HLAVY.

.dodnes mnohí slušní ľudia tvrdia, že monsterprocesy boli možné v päťdesiatych rokoch, ale v osemdesiatych rokoch si už niečo také nevedia predstaviť. O čom to svedčí?

Správna odpoveď: Svedčí to o ich slabej predstavivosti.

.dodnes mnohí slušní ľudia hovoria, že si ani po všetkých skutočnostiach uvedených v médiách nie sú absolútne istí nevinou siedmich **Nitranov**. O čom to svedčí?

Správna odpoveď: Svedčí to o tom, že títo ľudia si nesmieme cenia sami seba. Takíto ľudia sa radšej nijakým spôsobom nezastanú iného človeka, ako tom, že mu bolo nehorázne ublížené, nevedia s absolútnou istotou. Nezastanú sa ho, ak tú krivdu len tušia. Nezastanú sa ho dokonca ani vtedy, ak tú krivdu považujú za dosť pravdepodobnú. Lebo vždy je tu možnosť, že by sa zastali toho nepravého. A tým by spôsobili ťažkú ujmu svojej neomylnosti.

.dodnes sú mnohí slušní ľudia zvedaví na to, čo sa v skutočnosti stalo **Ľudmile Cervanovej** a kto je za to zodpovedný. Takže, čo sa stalo a kto to urobil?

Správnu odpoveď sa asi nikdy nedozvieme. Faktom je, že podľa správy ZNB o priebehu vyšetrovania vraždy **Ľudmily Cervanovej** zo dňa 28. 9.1976 sa pred internátom v Mlynskej doline nachádzal v čase únosu **Cervanovej** agent druhého odboru Správy Štátnej bezpečnosti, ktorý vraj videl a počul troch mužov v neosvetlenom aute, z ktorých jeden hovoril "Jano, choď za tou kočkou, však ty ju poznáš." Fakt je, že takmer identickú výpoveď podal Awni Hassan Hussein, ktorý navyše označil Jána Hrmu za jedného z tých troch mužov (protokol ČVS: VV38/1976 z dňa 20.10.1976). Je Awni Hassan Hussein a agent ŠtB tá istá osoba? Čo robil tento človek v inkriminovanom čase na parkovisku pred internátom? Prečo sa snažil usvedčiť Jána Hrmu, o ktorom vieme, že nemal s únosom nič spoločné? Na tieto a mnohé príbuzné otázky sa snažili nájsť vyšetrovatelia v roku 1976 odpovede v rámci sledovania takzvanej arabskej stopy. Toto vyšetrovanie však bolo z neznámych príčin zastavené "zhora". Táto stopa, podobne ako prípadné ďalšie stopy, medzitým výrazne vychladli. Na rozdiel od stôp z vyšetrovania v rokoch 1978-82. Tam je, podľa všetkého, možné usvedčiť páchatelov ešte aj dnes.